

ФОРМУВАННЯ КРЕАТИВНОСТІ ВЧИТЕЛЯ МУЗИКИ

Сьогодні в зв'язку з приєднанням України до Болонської конвенції особливо гостро постає питання модернізації вищої освіти, вирішення якого має задовольнити соціальну потребу в якісній освіті. На сучасному етапі національного духовного відродження України суспільству потрібен новий тип педагога-професіонала, який має якісну фахову та психолого-педагогічну підготовку, здатний формувати творчу особистість.

Аналіз досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми показав, що креативність як характеристика особистості сучасного фахівця дістала психологічне обґрунтування в працях Б. Г. Ананьєва, О. О. Бодальова, Л. С. Виготського, У. Джемса, О. Г. Ковальова, Г. С. Костюка, О. М. Леонтьєва, Ж. Піаже, С. Л. Рубінштейна та багатьох інших. Педагогічні дослідження Д. Б. Богоявленської, Н. В. Гузій, Ю. М. Кулюткіна, М. О. Лазарева, А. В. Морозова, Р. А. Нізамова, С. О. Сисоєвої, П. Торренса, Х. Е. Трика, Д. В. Чернилевського, Т. І. Шамової, Г. І. Щукіної та ін. дають нам ґрунтовну підставу вважати, що визначальною якістю творчої особистості є креативність, яка з одного боку, виступає важливою характеристикою діяльності, умовою і її результатом, а з іншого, – це цілісна особистісна якість, яка виступає системоутворюючою ланкою в структурі професіоналізму вчителя музики.

Вагомий внесок у теорію та практику формування креативності особистості предметами музичного циклу внесли В. П. Андрющенко, О. А. Апраксіна, Б. В. Асаф'єв, Л. А. Баренбойм, Н. О. Ветлугіна, Н. Ф. Вишнякова, О. Н. Дем'янчук, О. В. Лобова, Г. М. Падалка, В. В. Тушева, Б. Л. Яворський

та інші, які вважали предмети музичного циклу ефективним засобом творчого розвитку особистості.

Мета нашої статті – показати, що позитивна динаміка формування креативності вчителя музики сполучена з виявленням потреби в особистісно-професійному зростанні, нестандартному виконанні навчальних завдань, стійкому їхньому інтересі до саморозвитку, самовдосконалення й професійного самоствердження.

У науковій літературі креативна технологія розглядається як творчий підхід до вирішення проблеми педагогічного процесу, в ході якого інтереси й цінності особистості є домінуючим компонентом організації та сенсу навчальної діяльності. Тобто, креативний підхід до навчальної проблеми передбачає не розв'язання готових дидактичних задач, а генерацію, творче формулювання й розробку ідей, задумів та проектів у навчально-виховному процесі.

Особливостями креативної технології є те, що вона визначає стосунки між викладачем і студентом як партнерські, а основним елементом навчального процесу виступають не знання, а інформація. При цьому студент не засвоює готові уявлення і поняття, а сам з різноманитних одиниць інформації видобуває власне уявлення про оточуюче середовище.

Мета креативного навчання полягає в тому, щоб пробудити творчу активність студентів, сприяти становленню їхньої самостійності у мисленні та діяльності. Для цього студент повинен підходити до навчання як до творчого процесу, самостійно оволодівати знаннями. А це, в свою чергу, потребує такої технології навчання, яка б містила би різні способи активізації самостійної пізнавальної діяльності майбутніх педагогів.

У більшості наукових концепцій обдарованість та передумови до її розвитку пов'язують з творчими можливостями та здібностями, які визначають як креативність. Креативність може виявлятися в мисленні,

спілкуванні, окремих видах діяльності, в вмінні бачити нечіткі протиріччя та формулювати їх в найбільш гострій формі.

Креативність може характеризувати особистість в цілому та її окремі здібності. Існують різні визначення поняття "креативність". Під цим поняттям частіше усього розуміють здатність модифікувати, покращувати та набувати технічні навички, приймати нові, нестандартні рішення, розглядати проблеми під новим кутом зору.

Креативність визначалася П. Торренсом як процес появи чутливості до проблем, дефіциту знань, їх дисгармонії, незгідності, несумісності, розбіжності; фіксації цих проблем; пошуку рішень, висування гіпотез; перевірок, змін та переперевірок та, нарешті, формування та повідомлення результату рішення.

Х. Е. Трик вважає, що в самому загальному вигляді поняття креативність включає в себе минулі, сучасні і послідовні характеристики процесу, в результаті якого людина (чи група людей) створює будь-що, не існуюче раніше. Виходячи з цього, в дослідженні творчості він відокремлює наступні основні напрямки, які розглядають креативність як: продукт, процес, здібність, рису особистості в цілому [5].

Разом з цим поряд з досягненнями в розробці цієї проблеми немає єдиної теорії розвитку творчої особистості. Це скоріше всього симбіоз ідей та підходів, які склалися під впливом самих різних представників минулої та сучасної педагогіки.

Одним із шляхів досягнення мети – формування креативності майбутнього викладача, можуть виступати так звані активні методи навчання (ділова гра, рольова гра, тренінг тощо) та творчі завдання, якщо вони відображають сутність майбутньої професії вчителя.

На наш погляд, креативний тип завдань припускає вирішення завдань, які дозволяють студенту цілком розкрити свої музичні здібності, реалізувати свої творчі можливості. Для цього ми

пропонуємо студентам завдання різної складності: скласти різні за настроєм музичні фрагменти 8-16 тактів; скласти варіацію на народну пісню; втілити художній образ весни, осені, зими, літа на музичному інструменті й інше.

Наприклад, з метою розвитку музичної сприйнятливості студентів, їм пропонувалося виконати ряд завдань.

Завдання 1. Студентам пропонувалося два музичних образи різних за характером для творення й необхідно передати їх у виконанні на музичному інструменті. Наприклад, музичним матеріалом ми пропонуємо такі твори: П. І. Чайковський „Баба Яга”; П. І. Чайковський „Пісня жайворонка”.

Завдання готується самостійно й виконується студентами на індивідуальних заняттях.

Завдання 2. Мета його – виявити ставлення студентів до образного змісту музичних творів, що виконуються. Для цього студенти повинні прочитати з аркуша два музичних твори середньої складності різних за характером і словесно описати музичні образи, викладені в них (наприклад, Р. Шуман „Сміливий наїзник”; Р. Шуман „Перша втрата” тощо).

Завдання виконується на індивідуальному занятті під керівництвом викладача.

З метою розвитку емоційності при виконанні музичних творів пропонувалися студентам наступні завдання.

Завдання 1. „Самостійність у творенні тем на музичні образи”.

Мета: виявити уміння студентів самостійно втілювати в звучанні музичного інструменту свої почуття і враження. Студентам пропонуються репродукції картин пір року і їм необхідно скласти на них музичні мелодії, які передають враження від змісту репродукції. Наприклад, В. В. Палітурников. „Узимку в лісі”; І. І. Левітан. „Золота осінь”; І. І. Левітан. „Весна – велика вода”; І. І. Шишкін. „Дубовий гай”.

Це завдання виконується на занятті під керівництвом викладача.

Завдання 2. „Досвід імпровізації музичних образів”.

Мета: виявити вміння студентів імпровізувати при створенні музичних образів. Студентам пропонуються дві музичні замальовки для прослуховування, виразити свої враження у формі імпровізації на музичному інструменті. Музичним матеріалом можуть бути такі твори: К. Сен-Санс. Сюїта „Карнавал тварин”; Дж. Гершвін. Колискова з опери „Поргі і Бесс”.

Виконання завдання перевіряється на практичному занятті.

Для розвитку творчих здібностей студентам пропонуються завдання:

Завдання 1. „Творення музичних варіацій на задану тему”.

Студентам пропонується тема для створення 2-3 різноманітних музичних варіацій, наприклад на тему української народної пісні „Ой єсть у лісі калина”.

Завдання 2. „Творча оригінальність”. Студентам пропонується підготувати музичну імпровізацію (гармонійну, ритмічну, мелодійну тощо). Музичним матеріалом для цього ми пропонуємо українську народну пісню „Ой лопнув обруч”; Л. Колодуб. “Веселе негрятко”; Г. Сасько. Сюїта „Граю джаз”: Джаз-вальс, Блюз, Регтайм.

Завдання 3. На основі запропонованих репродукцій картин студентам пропонується скласти невеликий музичний фрагмент з метою виявлення готовності до втілення музичних образів у процесі гри на музичному інструменті. Для виконання цього завдання ми пропонуємо такі картини, як І. К. Айвазовський. „Дев’ятий вал”; І. К. Айвазовський. „Чорне море”; І. І. Шишкін. „Сосни, освітлені сонцем”; А. І. Куїнджі. „Березовий гай”.

Завдання 4. „Творча інтерпретація музичного твору”. Це завдання пропонується з метою визначити рівень виконавської техніки в роботі студентів над шкільним репертуаром.

Необхідно самостійно відпрацювати техніку виконання

музичного твору. Музичним матеріалом можуть бути такі твори, як Й.-С. Бах. Прелюдія і fuga (фа мінор); Л. Бетховен. „Патетична соната” (I частина); Ф. Шопен. Балада; Р. Шуман. „Віденський карнавал”.

Результати виконання завдання перевіряються на практичних заняттях.

Всі завдання склалися з урахуванням відповідності їх індивідуальним можливостям кожного студента. Це визначало особистісно орієнтований підхід до організації занять і умов, які сприятливо впливають на подальший розвиток творчих здібностей майбутніх учителів.

Запропонована програма дослідних завдань припускає поетапне відпрацьовування найважливіших показників і характеристик креативності як складного особистісного утворення майбутніх учителів музики.

Етапність цієї роботи виражається через: збагачення досвіду сприйняття музики; повідомлення й засвоєння необхідних музичних знань і умінь; вплив на здібності (розвиток творчої уяви, фантазії, імпровізації); розширення й поглиблення музично-педагогічних інтересів і потреб студентів; включення в музично-педагогічну діяльність з наступним аналізом і оцінкою власних дій.

Однак, проведене дослідження не є вичерпним у розробці цікавлячої проблеми. Виконана робота дозволяє побачити перспективи подальшого вивчення проблем якості підготовки сучасних фахівців, у тому числі і вчителів музики, у світлі вимог Болонського процесу. З вивченням цих питань ми пов'язуємо подальшу дослідницьку роботу з визначення шляхів підвищення якості підготовки сучасного вчителя музики і забезпечення достатнього і високого рівня їхнього професіоналізму.

Література

1. Лазарев М. О. Основи педагогічної творчості: Навчальний посібник для пед. ін-тів / Сумський держ. пед. ін-т ім. А. С. Макаренка. – Суми: ВВП"Мрія-1"-ЛТД, 1995.
2. Морозов А. В., Чернилевский Д. В. Креативная педагогика и психология: Учебное пособие. – М.: Академический Проект, 2004.
3. Проблеми художньо-естетичної освіти та виховання учнівської і студентської молоді в умовах національного відродження: Монографія / О. Н. Дем'янчук, Г. І. Кутузова, В. С. Петрович; За заг. ред. д-ра пед. наук О. Н. Дем'янчука. – Луцьк: Вежа, 2001.
4. Сисоєва С. О. Основи педагогічної творчості вчителя. Навч. посіб. – К.: ІСДОУ, 1994.
5. Трик Х. Е. Креативность как процесс. – М.: Наука, 1987.

У статті розглядається проблема формування креативності вчителя музики засобом особистісної спрямованості занять у вищій школі як одного з чинників його професійно-творчої самореалізації.